

ОГЛЯДИ ТА РЕЦЕНЗІЇ

DOI: 10.33402/nd.2020-8-239-245

Михайло РОМАНЮК

*кандидат історичних наук, завідувач відділу новітньої історії
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9407-0066>
e-mail: rmy.lviv@gmail.com*

**[Рец.]: ЗБІРНИК ДЖЕРЕЛ ДО БІОГРАФІЇ РОМАНА ШУХЕ-
ВИЧА У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД**

**[на]: Роман Шухевич у громадсько-політичному житті Західної
України 1920–1939 рр.: спогади, документи, світлини / упоряд.
і відп. ред. Андрій Сова; Центр незалежних історичних студій.
Львів: Априорі, 2019. 816 с.**

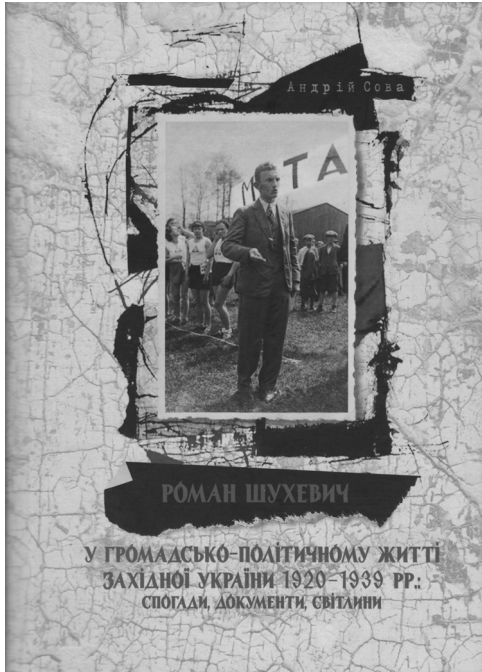
Історія України ХХ ст. багата на відомі й колоритні постаті, які в різні часи відігравали визначальну роль у громадсько-політичній, культурно-просвітницькій чи державотворчій сферах життя нашої країни. Однозначно, що з-поміж діячів українського визвольного руху 1920–1950-х років ключове місце посідає особа Романа Шухевича – провідника Організації українських націоналістів (ОУН), члена Українського Державного Правління (УДП), головного командира Української повстанської армії (УПА), голови Генерального Секретаріату Української головної визвольної ради (УГВР), керівника збройного підпілля ОУН на українських землях та Лицаря трьох найвищих нагород ОУН та УПА – Бронзового хреста заслуги УПА (1947), Золотого хреста бойової заслуги УПА 1 класу (1950) та Золотого хреста заслуги УПА (1950).

Тож не дарма цій особі присвячено чимало різнопланових книг, не кажучи вже про наукові, науково-популярні й публіцистичні статті. Серед праць, які передусім заслуговують на увагу, треба згадати спогади про Р. Шухевича його побратимів, зокрема, Василя Кука¹ та Богдана Чайківського², чимало науково-популярних нарисів³,

¹ Кук В. Генерал-хорунжий Роман Шухевич. Головний Командир Української Повстанської Армії. Львів: ЦДВР, 2007. 120 с., іл.

² Чайківський Б. «Фама». Рекламна фірма Романа Шухевича. Львів: Мс, 2005. 104 с.

³ Мірчук П. Роман Шухевич (Ген. Тарас Чупринка). Командир армії безсмертних. Нью-Йорк; Торонто; Лондон, 1970. 268 с.; Mirchuk P. Against the invaders. Taras Chuprynka – Roman Shuhevych Commander-in-Chief of the UPA. New York, 1997. 161 p.; Дужий П. Роман Шухевич – політик, воїн, громадянин. Львів: Галицька видавнича спілка, 1998. 256 с.; Микольський Ю. Як упав головний командир УПА генерал-хорунжий Роман Шухевич – «Тарас Чупринка». Різні версії і найбільш ймовірна. (До 100-ліття від дня народження). Львів, 2007. 270 с.; Посівнич М. Нескорений командир. 2-ге вид., доп., розширене. Львів;

збірників статей⁴, художніх творів⁵ тощо. Водночас наголосимо, що за три десятиліття незалежності України науковці не спромоглися підготувати фахову монографію біографічного плану про цю виняткову особистість.

Окрему групу видань про Р. Шухевича становлять збірники документів та матеріалів, яких за роки незалежності видано також чимало. Серед найцікавіших – двотомник документів репресивно-каральних органів СРСР, підготовлений Володимиром Сергійчуком⁶, два томи документів і матеріалів, присвячених Р. Шухевичу, що були опубліковані у видавництві «Літопис УПА»⁷ та ін. Однак зазначимо, що більшість документальних видань присвячено періоду перебування Р. Шухевича на чолі українського визвольного руху, що припадає, відповідно, на 1943–1950 рр.

Цю досить непогану джерельну базу про Романа Шухевича суттєво доповнює та підсилює нове археографічне видання Центру незалежних історичних студій «Роман Шухевич у громадсько-політичному житті Західної України 1920–1939 рр.: спогади, документи, світлини», яке вийшло друком 2019 р. у львівському видавництві «Апріорі». Упорядником та відповідальним редактором величезного тому загальним обсягом 816 сторінок є відомий дослідник

Торонто: Літопис УПА, 2008. 78 с.: фотоіл. (Літопис УПА. Серія «Події і люди». Кн. 1); Ісаюк О. Роман Шухевич. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2015. 254 с. (Українці. Історія нескорених).

⁴ Роман Шухевич: постать на тлі доби Воюючої України / гол. ред. та упоряд. В. Штокало. Тернопіль: Ідея і Чин України, 2005. 336 с.; Український визвольний рух / відп. ред. В. В'ятрович. Львів, 2007. 36. 10: До 100-річчя від дня народження Романа Шухевича. 352 с., іл.; Роман Шухевич: з минулого в сучасне: зб. статей / упоряд. Б. Гордасевич. Львів: Тріада плюс, 2011. 438 с.

⁵ Праск С. Роман Шухевич: іст. роман-трилогія. Львів: Апріорі, 2017. 391 с.

⁶ Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940–1950). Київ: ПП Сергійчук М. І., 2007. Т. 1. 640 с.; Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940–1953). Київ: ПП Сергійчук М. І., 2007. Т. 2. 584 с.

⁷ Літопис Української Повстанської Армії. Торонто; Львів: Вид-во «Літопис УПА», 2007. Т. 45: Генерал Роман Шухевич – «Тарас Чупринка» Головний Командир УПА / ред. П. Потічний, М. Посівнич. 572 с.; Життя і боротьба генерала «Тараса Чупринки» (1907–1950). Документи і матеріали / упоряд.: С. Богунов, В. Даниленко, А. Кентій, С. Кокін, В. Лозицький, М. Посівнич. Київ; Торонто, 2007. 832 с. (Літопис УПА. Нова серія. Т. 10).

міжвоєнної доби та історії українського визвольного руху Андрій Сова*, який у своєму доробку має вже чимало надзвичайно цікавих книжкових видань⁸.

Пропоноване видання розраховане на істориків, дослідників новітньої історії України, краєзнавців, викладачів та усіх тих, кого цікавить історія України ХХ ст. Воно присвячене становленню особистості майбутнього провідника ОУН та головного командира УПА, яке припадає на міжвоєнний період ХХ ст., коли західноукраїнські землі перебували під окупацією Другої Речі Посполитої.

Публікація невідомих та малознаних документів, спогадів, нарисів, інтерв'ю, газетних публікацій, світлин про Р. Шухевича дає змогу об'єктивно розкрити його життєвий шлях та актуалізувати чимало питань, які потрібно вирішити на сучасному етапі українського державотворення. Через його життя та діяльність читач може виразно відчувати дух тієї унікальної доби національного відродження 1920–1939 рр., що невдовзі вилилася у збройне підпілля ОУН та збройну боротьбу українського народу в лавах УПА за власну Українську самостійну соборну державу.

Зважаючи на роль, яку відіграв Роман Шухевич у житті українського народу, та функції, які він виконував продовж періоду збройного протистояння нацистському, а відтак більшовицькому тоталітарним режимам, його життєвий та організаційний шлях був оповитий павутиною конспірації, що в поєднанні з міфологізацією стало на перешкоді до відтворення правдивого образу провідника, формування якого розпочалося задовго до початку Другої світової війни.

Зібравши під однією палітуркою всі доступні документи й матеріали періоду молодості Романа Шухевича, упорядник зробив спробу подати цілісну картину його тодішнього життя, розкривши разом чимало міфів про його особу та заповнивши значну кількість «білих плям» у його життєписі. Автор чи не першим свого часу остаточно розвінчав міф про дату і місце народження Романа Шухевича, знайшовши відповідний метричний запис та опублікувавши його⁹. У передмові до рецензованого видання А. Сова розкриває обставини виникнення цього міфу і спростовує його з покликанням на відповідне архівне джерело: «... ще донедавна в українській історіографії вважалося, що він народився у Краковці (тепер смт Яворівського р-ну

* Андрій Сова – кандидат історичних наук, доцент кафедри олімпійської освіти Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського, старший науковий співробітник відділу новітньої історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, заступник директора Центру незалежних історичних студій.

⁸ Українська Повстанська Армія. Історія нескорених / В. В'ятрович (відп. ред.); авт. кол.: Р. Грицьків, І. Дерев'яний, Р. Забілий, А. Сова, П. Содоль. Львів, 2007. 352 с.; *The Ukrainian Insurgent Army: A History of Ukraine's Unvanquished Freedom Fighters* / V. Viatrovych, R. Hrytskiy, I. Derevianij, R. Zabilyj, A. Sova, P. Sodol'. Lviv, 2007. 80 p.; Роман Шухевич – пластунок. Юнацькі та молоді роки Головного Командира Української Повстанської Армії / упоряд. А. Сова. Київ; Львів; Івано-Франківськ, 2007. 168 с.; Українська Повстанська Армія. Історія нескорених / В. В'ятрович, Р. Грицьків, І. Дерев'яний, Р. Забілий, А. Сова, П. Содоль. Львів; Київ, 2008. 86 с.; Сова А. Тимчак В. Іван Боберський – основоположник української тіловиховної і спортової традиції: наук.-попул. вид. / за наук. ред. Є. Приступки. Львів: ЛДУФК: Апріорі, 2017. 232 с.; Сова А. Іван Боберський: суспільно-культурна, військово-політична та освітньо-виховна діяльність: монографія. Львів, 2019. 512 с.

⁹ Сова А. Щодо питання про дату і місце народження генерала УПА Романа Шухевича. Цикладеля: Львівський мілітарний альманах. 2013. Ч. 1 (9). С. 62–71.

Львівської обл.). Проведений детальний аналіз показав, що помилка закралася зі спогадів Омеляна-Семена Волосянського, який у 1951 р. під псевдонімом Семен Байдович опублікував спогади про Романа Шухевича під назвою “Краковець, місце народження Т. Чупринки”. З огляду на те, що в діаспорі неможливо було перевірити в архівах точність даних О.-С. Волосянського, адже в УРСР на цю тему було накладено табу, ці факти почали мандрувати із видання у видання. Про те, що Роман Шухевич народився 17 липня 1907 р. у смт Краковці та мав друге ім’я Тарас, писали, зокрема, особи, які знали його самого та його родину: член “Пласту”, громадський діяч і меценат Антін Івахнюк; діяч “Пласту” та ОУН, редактор, письменник Богдан Кравців; діяч “Просвіти” та викладач Академічної гімназії у Львові Степан Шах; провідний діяч “Пласту” та ОУН, поет, публіцист, науковець Володимир Янів та ін. Вищезгадані помилки закралася також у наукову літературу та періодику. Зокрема, вони є у працях Петра Мірчука, Петра Содоля⁵ та інших авторів, а також у багатьох енциклопедіях, довідниках тощо. При цьому дата народження Романа Шухевича у різних авторів подавалася по-різному: 11 травня, 30 травня, 30 червня та 17 липня 1907 р. Опрацювавши львівські архіви, вдалося віднайти документи, які стверджують, що насправді Роман Шухевич народився 30 червня 1907 р. у Львові, 26 липня був хрещений і миропомазаний в Успенській церкві у Львові» (С. 4).

Завдяки поданим у книзі документам та матеріалам читач зможе поринути в атмосферу, в якій зростав і формував світогляд Роман Шухевич, ознайомитися з різними сторінками його біографії, зокрема родиною, дитячими роками, оточенням, почерпнути відомості про навчання в Академічній гімназії та її філії у Львові, Політехніці в Данцігу та Львівській політехніці. Багато джерел присвячено діяльності Романа Шухевича в українському суспільно-культурному русі та його ролі у створенні й розбудові спортивних і пластових гуртків, участі в громадському житті Львова та Галичини, у нелегальних і легальних організаціях упродовж 1920–30-х років. Зокрема, йдеться про організації «Пласт» (пластові курені: 1-й курінь УУПЮ ім. П. Сагайдачного, 7-й курінь УУПЮ ім. князя Льва, 43-й курінь УУПЮ ім. Олега Віщого, 3-й курінь УУСП «Лісові Чорти», 10-й курінь УУСП «Чорноморці»), спортивні та пластові гуртки і товариства («Ясний Тризуб», «Тури», «Український Студентський Спортивний Клуб»), «Просвіту», «Рідну Школу», «Основу», Організацію Вищих Клас Українських Гімназій, Українську Військову Організацію, Організацію Українських Націоналістів. Окремі відомості торкаються його служби у польському війську, ув’язнення в польському концтаборі «Береза Картузька», діяльності в штабі «Карпатської Січі».

Структура збірника складається з археографічної передмови, трьох тематичних розділів та додатків.

У першому розділі (С. 9–524) упорядник зібрав 91 спогад різних осіб, які безпосередньо чи опосередковано знали Романа Шухевича, із зазначенням джерела, звідки зроблено передрук. Значна частина видань, з яких зроблено передруки, є важкодоступними та малотиражними, здебільшого еміграційними. Їх надали упорядникові небайдужі люди з книгозбірень різних країн світу (США, Канади, Аргентини, Великої Британії, Франції, Польщі та ін.). Наприклад, спогад Романа Голода «Перша моя зустріч з Романом Шухевичем. (В пам’ять основоположника “Чорноморців”» (С. 60) був надрукований у березні 1956 р. в Едмонтоні (Канада) в пластовому часописі «Станичні вісті» тиражем 50 примірників, який поширювався виключно серед членства організації.

Водночас треба наголосити, що частина спогадів, поміщених у збірнику, в Україні була невідомою й публікується вперше. До таких, зокрема, належать спогади Юліана Воробкевича (С. 104–106) та Іллі Витановича (С. 85).

Чимало часу та зусиль потребувало розшифрування псевдонімів і криптонімів авторів, які писали спогади. Унаслідок кропіткої праці над спогадами упорядникові вдалося розшифрувати псевдоніми та криптоніми Семена Волосянського – «Семен Байдович» (С. 39–44), Остапа Савчинського – «Н. Н.» (С. 116–117) та Мирослава Кознарського – «М. Заневчик-Гірняк», «Л. Гірняк» (С. 451–457). Заразом багато псевдонімів, криптонімів та скорочень було розшифровано і всередині самих спогадів, що зробило їх більш зрозумілими та читабельними для широкого загалу.

У багатьох спогадах йдеться про одні й ті самі події, проте автори інтерпретують їх по-різному, даючи свої оцінки. Тому А. Сова подав тексти у повному обсязі або як цілісні уривки без внутрішніх скорочень з примітками упорядника до окремих фрагментів тексту, що також полегшує їхнє читання.

У другому розділі «Документи» (С. 525–656) вміщено 73 документи, які впорядковані й подані у хронологічній послідовності. Абсолютна більшість із них (54) уведена в науковий обіг вперше. Кожен документ супроводжують посторінкові примітки. У них зазначено належність географічних назв до сучасного адміністративно-територіального поділу України, розшифровано псевдоніми осіб, уточнено дані, про які йдеться, подано опис печаток тощо. Серед найцікавіших – документи про участь Р. Шухевича в діяльності «Пласту», його членство та суддівська робота в межах «Українського Студентського Спортивного Клубу» та матеріали рекламної фірми «Фама», які публікуються вперше, незважаючи на те, що у 2005 р. Центр досліджень визвольного руху у Львові зробив окреме книжкове видання про неї¹⁰.

Розділ «Світлини» (С. 657–719) увібрав найцікавіші ілюстрації з життя й діяльності Р. Шухевича. Упорядник зазначає, що «Вони репродукуються з державних і приватних архівів, книгозбірень, бібліотек, музеїв. Чимало ілюстрацій взято з Центрального державного історичного архіву України у Львові, Музею-архіву пластового руху, Центру незалежних історичних студій, Державного архіву Львівської області, Галузевого державного архіву Служби безпеки України, видавництва «Літопис УПА», приватного архіву родини Богдана Підгайного, Українського національного музею у Чикаго, періодики, інтернет-ресурсів тощо» (С. 7). Значна частина фотографій, фотокопій документів була малознана або й взагалі не відома навіть серед науковців, вже не кажучи про широку читацьку аудиторію (С. 665, 666, 668, 669 та ін.). Опубліковані світлини відображають родинне оточення Р. Шухевича, його дитячі та юнацькі роки, час навчання в Академічній гімназії та філії, його спортивні зацікавлення, сім'ю, дозвілля, участь у громадсько-політичному житті тощо.

Усі ілюстрації в книзі супроводжуються детальними, фахово підготовленими підписами, що є додатковим цікавим джерелом для читачів. Водночас зазначимо, що, комплектуючи цей розділ, упорядник вийшов за ним же задекларовані хронологічні межі видання, помістивши фотоматеріали, які ілюструють усе життя Романа Шухевича, не обмежившись 1939 роком. Зокрема, йдеться про світлини, які засвідчують його участь у збройній боротьбі ОУН та УПА, вшанування його пам'яті в діаспорі та в Україні.

¹⁰ Чайківський Б. «Фама». Рекламна фірма Романа Шухевича. 104 с.

Важливою складовою книги є додатки, які, на думку упорядника, допомагають відтворити образ Романа Шухевича крізь призму оцінок його рідними, близькими, товаришами та побратимами. Так, особливе зацікавлення викликає додаток «Постать Романа Шухевича в оцінці рідних, друзів, знайомих та товаришів по зброї», де упорядник підібрав 55 найцікавіших та найвлучніших витягів зі спогадів (опублікованих у різних виданнях, переважно діаспорних, або записаних упорядником), в яких виразно проступають риси характеру Романа Шухевича.

Видання супроводжує потужний науково-довідковий апарат: словник рідко-вживаних, застарілих слів та фраз, перелік скорочень, і, особливо цінне – іменний та географічний покажчики, що суттєво «полегшить життя» поціновувачам цієї тематики, адже для пошуку потрібної інформації можна буде витратити мінімум зусиль, оскільки це за них зробив упорядник.

Не викликає сумніву те, що це видання займе гідне місце на книжкових полицях науковців та всіх шанувальників тематики українського визвольного руху середини ХХ ст., а найголовніше – підштовхне дослідників до написання історичної біографії провідника ОУН і головного командира УПА Романа Шухевича – «Тараса Чупринки».

REFERENCES

1. Bohunov, S., Danylenko, V., Kentii, A., Kokin, S., Lozytskyi, V., & Posivnych, M. (Comps.). (2007). *Zhyttia i borotba henerala «Tarasa Chuprynky» (1907–1950). Dokumenty i materialy. Litopys UPA. Nova seriia* (Vol. 10). Kyiv; Toronto [in Ukrainian].
2. Chaikivskyi, B. (2005). «Fama». *Reklamna firma Romana Shukhevycha*. Lviv: Ms [in Ukrainian].
3. Duzhyi, P. (1998). *Roman Shukhevych – polityk, voyn, hromadianyn*. Lviv: Halytska vydavnycha spilka [in Ukrainian].
4. Hordasevych, B. (Comp.). (2011). *Roman Shukhevych: z mynuloho v suchasne: zb. statei*. Lviv: Triada plus [in Ukrainian].
5. Isaiuk, O. (2015). *Roman Shukhevych*. Kharkiv: Klub Simeinoho Dozvillia [in Ukrainian].
6. Kuk, V. (2007). *Heneral-khorunzhyi Roman Shukhevych. Holovnyi Komandyr Ukrainskoi Povstanskoi Armii*. Lviv: TSDVR [in Ukrainian].
7. Mirchuk, P. (1970). *Roman Shukhevych (Hen. Taras Chuprynka). Komandyr armii bezsmertnykh*. New York; Toronto; London [in Ukrainian].
8. Mirchuk, P. (1997). *Against the invaders. Taras Chuprynka – Roman Shukhevych Commander-in-Chief of the UPA*. New York [in English].
9. Mykolskyi, Yu. (2007). *Yak upav holovnyi komandyr UPA heneral-khorunzhyi Roman Shukhevych – «Taras Chuprynka». Rizni versii i naibilsh ymovirna. (Do 100-littia vid dnia narodzhennia)*. Lviv [in Ukrainian].
10. Posivnych, M. (2008). *Neskorenyi komandyr. Litopys UPA. Seriia «Podii i liudy»* (Pt. 1). (2nd rev. ed.). Lviv; Toronto: Litopys UPA [in Ukrainian].
11. Potichnyi, P., & Posivnych M. (Eds.). (2007). *Heneral Roman Shukhevych – «Taras Chuprynka» Holovnyi Komandyr UPA. Litopys Ukrainskoi Povstanskoi Armii* (Vol. 45). Toronto; Lviv: Vyd-vo «Litopys UPA» [in Ukrainian].
12. Prask, S. (2017). *Roman Shukhevych: ist. roman-trylohiia*. Lviv: Apriori [in Ukrainian].

13. Serhiichuk, V. (Ed.). (2007). *Roman Shukhevych u dokumentakh radianskykh orhaniv derzhavnoi bezpeky (1940–1950)* (Vol. 1). Kyiv: PP Serhiichuk M.I. [in Ukrainian].
14. Serhiichuk, V. (Ed.). (2007). *Roman Shukhevych u dokumentakh radianskykh orhaniv derzhavnoi bezpeky (1940–1953)* (Vol. 2). Kyiv: PP Serhiichuk M.I. [in Ukrainian].
15. Shtokalo, V. (Ed.). (2005). *Roman Shukhevych: postat na tli doby Voivuiuchoi Ukrainy*. Ternopil: Ideia i Chyn Ukrainy [in Ukrainian].
16. Sova, A. & Tymchak, V. (2017). *Ivan Boberskyi – osnovopolozhnyk ukraïnskoi tilovykhovnoi i sportovoi tradytsii: nauk.-popul. vyd.* (Ye. Prystupa, Ed.). Lviv: LDUFK: Apriori [in Ukrainian].
17. Sova, A. (2013). Shchodo pytannia pro datu i mistse narodzhennia henerala UPA Romana Shukhevycha. *Tsyta delia: Lvivskiy militaryi almanakh*, 1 (9), 62–71 [in Ukrainian].
18. Sova, A. (2019). *Ivan Boberskyi: suspilno-kulturna, viiskovo-politychna ta osvithno-vykhovna diialnist: monohrafiia*. Lviv [in Ukrainian].
19. Sova, A. (Comp.). (2007). *Roman Shukhevych – plastun. Yunatski ta molodi roky Holovnoho Komandyra Ukraïnskoi Povstanskoi Armii*. Kyiv; Lviv; Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
20. Viatrovych, V. (Ed.). (2007). *Ukraïnska Povstanska Armiia. Istorii neskorenykh*. Lviv
21. Viatrovych, V. (Ed.). (2007). *Ukraïnskyi vyzvolnyi rukh. Do 100-richchia vid dnia narodzhennia Romana Shukhevycha* (Vol. 10). Lviv [in Ukrainian].
22. Viatrovych, V. (Ed.). (2008). *Ukraïnska Povstanska Armiia. Istorii neskorenykh*. Lviv; Kyiv [in Ukrainian].
23. Viatrovych, V., Hrytskiv, R., Derevianyj, I., Zabilyj, R., Sova, A., & Sodol, P. (2007). *The Ukrainian Insurgent Army: A History of Ukraines Unvanquished Freedom Fighters*. Lviv [in English].